

บทบาทใหม่ของพระสงฆ์ในประชาคมอาเซียน

พระครูธรรมธรสุชาติ จิตวิโร*

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์แล้ว เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายในแต่ละกิจกรรมในการดำเนินชีวิตมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ อย่างเช่นงานแต่งงานก็นิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่ง เมื่อลูกหลานเกิดก็มีการให้พระสงฆ์ชื้อหรือให้เป็นลูกของพระสงฆ์ หรือกระทั่งงานศพก็ต้องมีพระมาสวด จึงทำให้ผู้คนมีความศรัทธา ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนไปในตัว พระภิกษุสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน แต่เมื่อกล่าวตามบทบาททางศาสนาของพระสงฆ์ต่อผู้คนในสังคม ได้แก่ ห้าม ปราบ สอนให้เว้นจากความชั่ว, อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี, แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดีอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข ซึ่งก็ทำให้พระสงฆ์นั้นต้องรู้ทันโลกและยุคสมัยตามไปด้วย

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์เช่นนี้ผู้คนสมัยใหม่นั้นเริ่มถอยห่างออกจากพระศาสนาไปมาก และหันไปให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีใหม่ที่ทำให้การติดต่อสื่อสารกันทั่วโลกเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย และเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจของผู้คนก็คือเรื่องที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน หรือที่รู้จักกันในชื่อย่อว่า AEC ซึ่งการรวมตัวกันของ AEC ประกอบด้วยสามเสาหลักคือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) โดยในสามเสาหลักนี้พระสงฆ์นับว่ามีบทบาทสำคัญมากที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งในด้านการทำงานร่วมกับศาสนิกชนต่างศาสนาและการให้ความรู้ด้านศาสนากับประชาชน ดังนั้น พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ให้ชัดเจนเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน อันจะเป็นผลดีต่อการเผยแผ่พระศาสนาและปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้เขียนก็มีความสนใจในเรื่องนี้จึงได้ทำการศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องจากหลาย ๆ แหล่งข้อมูล ดังจะกล่าวในลำดับต่อไป

ความหมายของบทบาท

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่¹ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญ

* นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่าง ๆ และได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายและความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในแง่มุมมองต่างๆ ดังเช่นว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้² หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่ง และสถานภาพในสังคมนั้น ๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน³

บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้นบทบาทของบุคคลจึงแตกต่างออกไปตามลักษณะสภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรมเลี้ยงดูและความพอใจ⁴ บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้นจะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้านซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่มีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้⁵

๑. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ
๒. ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท
๓. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท

สรุปได้ว่า บทบาท คือ การทำหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย โดยการปฏิบัติตามความรู้ความสามารถของบุคคล โดยบทบาทกับหน้าที่จะเป็นสิ่งคู่กันเสมอ หน้าที่ของบุคคลจะเปลี่ยนไปตามบทบาทที่ได้รับ หรืออาจกล่าวได้ว่าบทบาท คือ สิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง บทบาทของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่สังคมคาดหวังความเชื่อหรือทัศนคติของบุคคล ชุมชนหรือสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

² จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. สังคมวิทยา. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

³ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. จิตวิทยาสังคม. (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๕๐.

⁴ ไพบุลย์ ช่างเรียน สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา. (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๗

⁵ ประกอบ มีโคตรกอง. “บทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น” .วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑

พระสงฆ์ คือ ?

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถี้อวัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ พระสงฆ์ จัดเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ในพระรัตนตรัย หมายถึง เฉพาะพระอริยสงฆ์ คือ บุคคลไม่ว่าคฤหัสถ์หรือนักบวช และไม่ว่ามนุษย์หรือเทวดา ที่ปฏิบัติ ธรรมจนได้บรรลุมรรคผล แต่โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าพระสงฆ์คือภิกษุหรือภิกษุณี คือมนุษย์ที่ได้ฟังคำสั่งสอน แล้วเกิดความเลื่อมใสจนสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า เพราะต้องการจะได้บรรลุธรรมตาม พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ถี้อเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา พระภิกษุปฏิบัติตามสิกขาบทที่กำหนดไว้จำนวน ๒๒๗ ข้อ ส่วนพระภิกษุณีรักษาสิกขาบท ๓๑๑ ข้อ บางครั้งเรียกว่า สงฆ์ ซึ่งภิกษุรูปแรกในพระศาสนาของ พระโคตมพุทธเจ้า คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ

สงฆ์ หรือ **สงข** ในภาษาบาลีแปลว่า หมู่ เช่น ในคำว่าภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ภิกษุ ใช้ในความหมาย ว่า ภิกษุทั้งปวงก็ได้ เช่น “จีวรนี้เป็นของสงฆ์ ควรจะจัดเป็นพิธีสงฆ์ถวาย” เมื่อใช้ควบกับคำว่า พระ เป็น พระสงฆ์ ซึ่งมีความหมายว่าภิกษุ เช่น “นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาฉันในงานเมื่อวาน มีพระสงฆ์มาเป็นจำนวนมาก” ตามพระวินัย ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปจึงเรียกว่าสงฆ์ เช่นในคำว่า สังฆกรรม (กรรมที่สงฆ์ คือภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปพึงทำรวมกัน)

พระสงฆ์ ในทางพระพุทธศาสนามี ๒ ประเภทใหญ่ ตามหลักการในบทสวดสังฆคุณ ยทิท ได้แก่ บุคคลเหล่านี้คือ จตตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสยุคคฺคา คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุคคล อันหมายถึง ถึงพระสงฆ์ฝ่ายธรรม ๔ และพระสงฆ์ฝ่ายวินัย ๔

- อริยสงฆ์

พระอริยสงฆ์ คือ พระอริยบุคคล ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ไม่ว่าเป็นมนุษย์หรือเทวดา ถ้าบรรลุมรรคผลก็นับเป็นพระสงฆ์โดยพระธรรม พระอริยบุคคล ๔ ประเภท คือ

พระโสดาบัน (สุปฏิปันโน ปฏิบัติดี , งาม)

พระสกทาคามี (อุชุปฏิปันโน ปฏิบัติตรง , ถูกต้อง)

พระอนาคามี (ถายปฏิปันโน ปฏิบัติชอบ , เพื่อธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์)

พระอรหันต์ (สามิฉิปฏิปันโน ปฏิบัติสมควร , เหมาะสม)

- สมมุติสงฆ์

สมมุติสงฆ์ คือ พระสงฆ์โดยสมมติ เป็นพระสงฆ์ด้วยพระวินัย เพราะได้รับการอุปสมบทตาม พระบรมพุทธานุญาต จากพระเถระตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปเรียกว่าสงฆ์ เนื่องจากคำว่าสงฆ์แปลว่าหมู่ จึงเรียก หมู่พระภิกษุว่าภิกษุสงฆ์ และหมู่พระภิกษุณีว่าภิกษุณีสงฆ์ จัดเป็น ๔ วรค ตามพระบรมพุทธานุญาตให้ ทำสังฆกิจตามพระวินัย คือ จตุวรรค ๔ รูป ปญจวรรค ๕ รูป ทสววรรค ๑๐ รูป วิสตีวรรค ๒๐ รูป แต่ถ้า พระภิกษุ ๒-๓ รูป เรียกว่า คณะ (เนื่องจากแบ่งพวกกันฝ่ายละ ๒ รูปมิได้) ถ้าพระภิกษุรูปเดียวจัดเป็นบุคคล

อนุตรบุ ปุณณเขตต์ โลกสส เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า อาหุเนยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา (นำมาถวาย เช่นนำมาใส่บาตรขณะบิณฑบาตร) ปาหุเนยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ (จัดไว้รอทำให้ท่านมารับ เช่น การนิมนต์มาฉันที่บ้าน)

ทกขิเนยโย เป็นสงฆ์ควรแก่การรับทักษิณาทาน (การเอ่ยปากขอเองจากท่าน) อญชสิกรณียโย เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี (การประนมมือ)

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์

หน้าที่ของพระสงฆ์ หรือที่เราได้ยืกันบ่อยๆ ว่ากิจของสงฆ์นั้นมีทั้ง ๑. หน้าที่โดยพระธรรมวินัย และ ๒. หน้าที่ต่อสังคม ซึ่งหน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชน สำหรับพระสงฆ์ไทยมีหน้าที่และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้⁶

๑. **ด้านการปกครองคณะสงฆ์** ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่างๆ ตำแหน่งสังฆราชเป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมาได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย และมหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

๒. **ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป** ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ที่มีอยู่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมแผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา

๓. **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

๔. **ด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม** หมายถึง การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

๕. **ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม** ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

⁶ พระวิเชียร สี่หาบุตร, **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, (๒๕๓๗).

หน้าที่ของพระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์”⁷ ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญนั้นมี ๔ ประการ ได้แก่ หน้าที่ในการศึกษาธรรม หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม หน้าที่ในการรักษาธรรม⁸

หน้าที่ของพระสงฆ์เป็นการแสดงว่าพระสงฆ์นั้นเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ถ้าในยุคใดพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวคลาดเคลื่อน ในยุคนั้นประชาชนก็จะขาดความนับถือ สังคมไม่เห็นคุณค่าทางพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมลง แต่ถ้าในยุคใดที่พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน ในยุคนั้นพระสงฆ์ก็จะมีประชาชนนับถือมาก และพระพุทธศาสนาก็จะรุ่งเรือง ซึ่งทำให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และเมื่อมีประชาชนมานับถือก็จะสร้างโบราณวัตถุและโบราณสถาน ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่สืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา

ในสมัยก่อนนั้นการศึกษาจะมีเฉพาะในวัดและในวัง ส่วนที่อยู่ในวัดจะมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษา และเป็นผู้สอน ส่วนในวังจะมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงจัดการศึกษา โดยให้ราชบัณฑิต คือ ผู้ที่ลาสิกขาจากพระภิกษุบ้าง พระสงฆ์บ้างเป็นผู้สอน การศึกษามี ๓ ระดับคือ

๑. ระดับเด็กวัด ครอบครัวที่รู้หนังสือ เมื่อมีเด็กชายอายุได้ ๗-๘ ปี ก็นำไปถวายพระเจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ในวัดใกล้บ้านให้เป็นเด็กวัด ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่รับใช้พระสงฆ์แล้ว ยังได้รับการศึกษาตามระดับอันเทียบได้กับระดับประถมศึกษา

๒. ระดับสามเณร ครอบครัวที่รู้หนังสือพอสมควร สอนบุตรของตนเองภายในบ้านให้อ่านออกเขียนได้ เมื่อมีเด็กชายอายุได้ ๑๔-๑๕ ปี ก็นำไปบวชเป็นสามเณรในวัดที่คุ้นเคย เด็กวัดที่มีอายุพอกันก็จะบวชเป็นสามเณร ศึกษาภาษา ไคลง กลอนซึ่งเทียบได้กับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

๓. ระดับพระภิกษุ เมื่ออายุครบอุปสมบท สามเณรหรือคนภายนอกก็สามารถอุปสมบทได้ ซึ่งพระภิกษุจะได้เรียนธรรมะ ภาษาบาลี ฝึกเทศนา วิชาช่าง การศึกษาระดับนี้เทียบได้กับระดับอุดมศึกษาเป็นต้น

⁷ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (๒๕๓๕). *วินัยมุข เล่ม ๒*. (หลักสูตรนักธรรมชั้นโท) กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

⁸ <http://www.baaniomy.com/library>. ๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ประชาคมอาเซียน คืออะไร?

ประชาคมอาเซียน คือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations หรือ ASEAN) โดยการจัดตั้งในครั้งแรกมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมและร่วมมือในเรื่องสันติภาพ, ความมั่นคง, เศรษฐกิจ, องค์กรความรู้, สังคมวัฒนธรรม บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน และผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก AEC หรือ Asean Economics Community คือการรวมตัวของชาติใน Asean ๑๐ ประเทศ โดยมีไทย, พม่า, ลาว, เวียดนาม, มาเลเซีย, สิงคโปร์, อินโดนีเซีย, ฟิลิปปินส์, กัมพูชา, บรูไน เพื่อที่จะให้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน⁹ มีผลประโยชน์, อำนาจต่อรองต่าง ๆ กับคู่ค้าได้มากขึ้น และการนำเข้า ส่งออกของชาติในอาเซียนก็จะเสรี ยกเว้นสินค้าบางชนิดที่แต่ละประเทศอาจจะขอไว้ไม่ลดภาษีนำเข้า Asean จะรวมตัวเป็น ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและมีผลเป็นรูปธรรม ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ ซึ่งการรวมตัวกันประกอบด้วยสามเสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)¹⁰ ซึ่ง ณ วันนั้นจะทำให้ภูมิภาคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงที่จะเห็นได้ชัดเจนใน AEC โดยผู้เขียนจะอธิบายให้เห็นภาพเข้าใจง่าย ๆ เช่น

- การลงทุนจะเสรีมาก ๆ คือ ใครจะลงทุนที่ไหนก็ได้ ประเทศที่การศึกษาระบบดี ๆ ก็จะมาเปิดโรงเรียนในบ้านเรา อาจทำให้โรงเรียนแพง ๆ แต่คุณภาพไม่ดีต้องปรับตัว ไม่เช่นนั้นอาจจะสู้ไม่ได้

- ไทยจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว และการบินอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะว่ายู่กลาง Asean และไทยอาจจะเด่นในเรื่อง การจัดการประชุมต่าง ๆ, การแสดงนิทรรศการ, ศูนย์กระจายสินค้า และยังเด่นเรื่องการค้าปลีกอีกด้วยเนื่องจากอยู่ตรงกลางอาเซียน และการบริการด้านการแพทย์และสุขภาพจะเติบโตอย่างมากเช่นกันเพราะ จะผสมผสานส่งเสริมกันกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ค่าบริการทางการแพทย์ของประเทศต่างชาตินี้จะมีราคาสูงมากหากเทียบกับประเทศไทย)

- การค้าขายจะขยายตัวอย่างน้อย ๒๕% ในส่วนของอุตสาหกรรมบางอย่าง เช่น รถยนต์, การท่องเที่ยว, การคมนาคม, แต่อุตสาหกรรมที่น่าห่วงของไทย คือ ที่ใช้แรงงานเป็นหลัก เช่น ภาคการเกษตร, ก่อสร้าง, อุตสาหกรรมสิ่งทอจะได้รับผลกระทบ เนื่องจากฐานการผลิตอาจย้ายไปประเทศที่ผลิตสินค้าทดแทนได้เช่นอุตสาหกรรมสิ่งทอ โดยผู้ลงทุนอาจย้ายฐานการผลิตจากประเทศไทยไปยังประเทศที่มีค่าแรงถูกกว่า เนื่องด้วยบางธุรกิจไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะมากนัก ค่าแรงจึงถูก (ณ วันที่ ๑๕ ก.ย. ๕๖ ค่าแรงหนุ่มสาวโรงงาน ณ ประเทศลาวอยู่ที่ประมาณ ๔,๐๐๐ บาทไทย)

^๙ <http://www.thaimaster.info/pornpilai/wannisa/asean>. ๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

¹⁰ <http://www.alro.go.th/alro/project/ASEAN/intro.html>. ๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

- การค้าขายบริเวณชายแดนจะคึกคักอย่างมากมาย เนื่องจาก ด้านศุลกากรชายแดนอาจมีบทบาทน้อยลงมาก แต่จะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด และปัญหาสังคมตามมาด้วย
- อุตสาหกรรมโรงแรม, การท่องเที่ยว, ร้านอาหาร, รถเช่า บริเวณชายแดนจะคึกคักมากขึ้น เนื่องจาก จะมีการสัญจรมากขึ้น และเมืองตามชายแดนจะพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากเป็นจุดขนส่ง
- สาธารณูปโภคในประเทศไทย หากเตรียมพร้อมไม่ดีอาจขาดแคลนได้ เช่น ชาวพม่า มาตลอดลูกในไทย ก็ต้องใช้โรงพยาบาลในไทยเป็นต้น
- ไทยจะเป็นศูนย์กลางอาหารโลกในการผลิตอาหาร เพราะ knowhow ในไทยมีเยอะประสบการณ์สูง และบริษัทอาหารในไทยก็แข็งแกร่ง ประกอบกับทำเลที่ตั้งเหมาะสมอย่างมาก แม้จะให้พม่าเน้นการเกษตร แต่ทางประเทศไทยเองคงไปลงทุนในพม่าเรื่องการเกษตรแล้วส่งออก ซึ่งก็ถือเป็นธุรกิจของคนไทยที่ชำนาญอยู่แล้ว

บทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศอาเซียน

คำว่า บทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศอาเซียน สามารถแสดงถึงน้อยอยู่ ๒ ประเด็นใหญ่ ได้แก่ บทบาทของแต่ละประเทศที่กระทำกันอยู่ในภายในแต่ละประเทศในฐานะที่เป็นสมาชิกอาเซียน ซึ่งก็เป็นปกติของแต่ละประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาที่จะต้องปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนา ทั้งในฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายของคฤหัสถ์ และอีกนัยหนึ่งหมายเอาบทบาทของพระพุทธศาสนาที่จะทำร่วมกันในอนาคตในฐานะที่เป็นประชาคมอาเซียนร่วมกัน

พระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไปสู่ทิศทางที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นวัฒนธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต (Way of life) พระพุทธศาสนาเป็นต้นตำรับวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุด แต่ยังทันสมัยและมีหลักการธรรม คือ การนำไปให้พ้นความป่าเถื่อนที่ทำกันอยู่เดิม ไม่ว่าจะการกีดกันทางวรรณะ การบูชาตัณหา เป็นต้น วัฒนธรรมพระพุทธศาสนาทั้งปฏิบัติและปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น¹¹ พุทธวัฒนธรรมจึงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ดีงามและมีคุณค่าเป็นมรดกแห่งสังคมที่ควรรักษา

ในที่นี่ผู้เขียนจึงขอเสนอกรอบการแสดงบทบาทพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานสำคัญของสังคม และวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักและที่กำลังได้รับการเผยแผ่เข้าไปสู่ประเทศอื่น ๆ ตามกรอบของวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ กรอบคตินิยม เนติธรรม วัตถุประสงค์และสัทธรรม โดยมุ่งหมายให้ประชาคมอาเซียนยึดตามกรอบนี้กำหนดบทบาทของพระพุทธศาสนาด้วยกัน ดังนี้

๑. บทบาททางด้านคตินิยมในพระพุทธศาสนา

“คตินิยม” คือ ความเชื่อที่มีต่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและต่อหลักความเชื่อ ๔ ประการ จะทำอย่างไรที่จะผลักดันให้เกิดความร่วมมือกันปฏิบัติตามคตินิยมนี้ว่าเป็นรูปธรรม หลักธรรม

¹¹ สุชีพ ปุญญานุภาพ, วัฒนธรรมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๐), หน้า ๘๖.

สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ หัวใจพระพุทธศาสนา ได้แก่ ละความชั่ว ทำความดีให้สมบูรณ์ และทำจิตใจให้ผ่องใส ส่วนการปฏิบัติตามหลักสัทธาทั้ง ๔ ประการ ได้แก่ หลักความเชื่อในกรรม หรือการกระทำ หลักความเชื่อในผลของกรรม หรือผลของการกระทำ หลักความเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง และหลักความเชื่อที่มีต่อการตรัสรู้พระพุทธเจ้า การผลัดถิ่นกรอบแห่งคติธรรมข้อนี้ร่วมกัน เชื่อว่าจะเป็นหลักพื้นฐานให้สังคมในประชาคมอาเซียนมีความเชื่อที่ถูกต้อง บุคคลจะเป็นเช่นไรก็ด้วยการกระทำของบุคคลผู้นั้นเอง หากทำงานก็ย่อมได้รับผลของงาน หากทำความชั่วก็ย่อมได้รับผลของความชั่วแน่นอนทั้งในระดับภายในและภายนอก ภายในได้แก่ความทุกข์ใจ ภายนอกได้แก่ความเสื่อมจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตามหลักแห่งกรรม

๒. บทบาททางด้านวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา

ในด้านวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ปติมากรรม จิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า วัฒนธรรมทางด้านนี้ของพระพุทธศาสนานับงดงาม แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมชั้นสูงของสังคมในประเทศอาเซียน จำเป็นต้องกำหนดร่วมกันผลักดันให้พุทธศิลป์ทั้งหมดเหล่านี้ได้รับการศึกษารักษาไว้ และเผยแผ่ออกไปเพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ ให้ชาวโลกได้เสพความงดงามทางด้านนี้ พุทธศิลป์ทั้งหมดสร้างขึ้นบนพื้นฐานพุทธปรัชญาเพื่อใช้ศิลปะให้เข้าถึงจริยธรรม เป็นการเติมเต็มความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น บทบาทของประชาคมอาเซียนต้องร่วมมือกันจัดกิจกรรมสื่อวัฒนธรรมให้โดดเด่น ให้เป็นประโยชน์ทุกมิติ ทั้งมิติศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย

๓. บทบาททางด้านเนติธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักเนติธรรม เป็นหลักที่แสดงถึงความเชื่อในกฎเกณฑ์กติกาในสังคม กล่าวได้ว่า เนติธรรมที่เป็นกฎหมายบ้านเมืองนั้นสร้างวัฒนธรรมให้คนกลัวการลงโทษ แต่เนติธรรมที่เป็นความเชื่อทางสังคมนั้นจะทำให้เกิดความกลัวที่มาจากใจ ไม่กล้าทำผิด เป็นการมีหลักหิริและโอตปปะต่อการกระทำความผิด แม้ไม่มีคนเห็นก็ไม่กล้าทำเนื่องจากเกรงจะเป็นเภทภัยกับตนและครอบครัว การใช้ระบบเนติธรรมที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)¹² นั้นมีความยั่งยืนและแน่นอนกว่าการบีบบังคับ เนติธรรมตามหลักแนวของพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล ๕ คือ การไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่ผิดประเวณีโดยการครอบครองของรักของหวงของผู้อื่น ไม่พูดกลับลอกหลอกลวง และไม่ดื่มน้ำเมาและสิ่งเสพติดที่ทำให้เป็นที่มาของความประมาท และตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรม ๕ คือ ความมีเมตตากรุณา การรู้จักเสียสละ การยินดีในภรรยาของตน การมีสัจจะรักษาคำพูด และการมีสติสัมปชัญญะ ประชาคมอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องผลักดันให้ประชาชนใน

¹² คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๙.

แต่ละประเทศของตนยึดถือเนติธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างสังคมคนดี คนดีสร้างสังคมสันติ ไม่ละเมิดทางทั้งกาย วาจา และใจต่อผู้อื่น และสร้างสังคมเสมอภาค กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนย่อมได้รับผลกระทบที่ตนได้กระทำไว้ ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ตาม

๔. บทบาททางด้านสหธรรมในพระพุทธศาสนา

สหธรรม (Social Cultural) เป็นวัฒนธรรมทางสังคมในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันตามหน้าที่ และสถานะทางสังคม นอกจากนั้นยังมีเรื่องการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติร่วมกัน ความเอื้อเฟื้อความเคารพ ความอ่อนน้อม การใช้ภาษา กริยามารยาทที่มีต่อกันและกันในสังคม¹³ บทบาทในด้านนี้ควรเริ่มที่ภาษา ควรผลักดันให้มีการศึกษาภาษาบาลีในคัมภีร์ให้เป็นรูปธรรมร่วมกัน นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการใช้ภาษาที่มีรากฐานเดียวกันอีกด้วย เพราะให้เกิดความเข้าใจในสายใยร่วมกันที่เชื่อมโยงทางด้านภาษา นอกจากนั้น ปัจจุบันกำลังจะมีการสร้างธนาคารพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และเป็นองค์กรทางการเงินร่วมกันในการสนับสนุน ส่งเสริม และผลักดันกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกด้านให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา สถาบันการเงินทางพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่อย่างนี้ จะเป็นการเชื่อมประสานการเงินระหว่างประชาคมอาเซียน เพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้บทบาททางด้านสหธรรมเด่นชัดเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

ในทัศนะส่วนตัวของผู้เขียนนั้นมองว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวพุทธเรา เพราะว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นคำสอนที่เป็นแท้จริง ถูกต้อง และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เรียกว่า สัจจะธรรม เป็นแสงสว่างนำทางให้ผู้ที่ยังมีดบอดได้รู้จักเรื่องผิด ถูก ดี ชั่ว เรื่องบาป เรื่องบุญ เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ เป็นเครื่องนำพาไปสู่ทิศทางที่ดีงาม มีแต่ความผาสุกและความเจริญรุ่งเรือง ฉะนั้นพุทธบริษัทจึงควรธำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุ พระเถระทั้งหลายที่มีบทบาทและหน้าที่หลักในการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยอาศัยพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐาน พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่หลักธรรมคำสอน เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องเป็นกัลยาณมิตรและจะต้องพยายามนำหลักปฏิบัติทางธรรมมาปรับเข้ากับทางโลก อันจะเป็นผลดีในการที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

¹³ จำนงค์ ทองประเสริฐ, ราชบัณฑิตวัฒนธรรมไทย ภาษาไทย. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗) หน้า ๓๘.

สรุป

จากการศึกษาประเด็นนี้ผู้เขียนมองว่า เป็นเรื่องจริงที่ว่าปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ AEC ซึ่งมีผลให้คนต่างชาติ อาทิเช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และอีกหลายประเทศที่เป็นสมาชิกเข้ามาลงทุนในไทยได้โดยไม่มีกำแพงภาษี รวมทั้งแรงงานต่างประเทศ ซึ่งนั่นก็หมายความว่า อีกแค่ไม่กี่ปี ประเทศไทยจะต้องมีชาวต่างชาติหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาในประเทศไทยเพื่อทำงาน เพื่อลงทุนมากขึ้น และในทางกลับกัน คนไทยเองก็ต้องไปลงทุนในต่างประเทศที่เป็นสมาชิกได้ไปทำงานต่างประเทศที่เป็นสมาชิกได้ ดังนั้น พระสงฆ์จะต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงนี้เช่นกัน อาจจะต้องพบกับพระจากต่างประเทศ พระเวียดนาม พุทธต่างนิกาย อันจะเห็นแล้วประปรายว่าเริ่มมีนักบวชนิกายมหายานเข้ามาบ้างแล้ว การสอนธรรมะต่อไปจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง คงต้องเร่งรีบในการสอนสังคมเปลี่ยนเช่นนี้ ปัญหาใหม่ ๆ ก็จะต้องมีตามมา เช่น การขาดแคลนอาชีพ คนไทยตกงานเนื่องจากไม่มีภาษาที่ ๒ ซึ่งศาสนาที่เป็นที่พึงพอใจที่สำคัญ และเป็นสถานที่ให้ปัญญาแก่ประชาชนในทางธรรม ซึ่งประชาชนนี้จำเป็นต้องอยู่ในทางโลก จึงจำเป็นต้องนำไปตัดแปลงเข้ากับทางโลก และต้องเข้าใจว่าคนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจธรรมะเท่าที่ควรนัก

ดังนั้น หน้าที่และบทบาทใหม่ของสงฆ์ในอาเซียนก็คือ ต้องทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจในธรรมะที่เข้าถึงได้ยากให้ได้ รวมทั้งคอยแนะนำปรับใช้กับทางโลก ซึ่งต่อไปจะใช้ภาษาไทยไม่พอเสียแล้ว แต่จะต้องมีทั้งภาษาจีน ภาษาอังกฤษเป็นหลัก เพราะอย่างเช่นประเทศมาเลเซียใช้ภาษาจีนได้ ประเทศไต้หวัน สิงคโปร์ก็ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาพื้นเมือง จึงจำเป็นต้องเน้นเรื่องภาษา เพราะหากไม่อย่างนั้นแล้วคนก็จะรู้พระพุทธาน้อยลงเรื่อย ๆ อุบาสกที่ไม่ได้เฝ้ทางโลกก็ยอมลาโลกไปเป็นบรรพชิต หรือไม่ก็มีกำลังทรัพย์ทำทานค้ำจุนพระพุทธาน้อยมาก จึงอาจเป็นเหตุทำให้ศาสนาอื่นเข้ามาแทนที่ และก็เป็นเรื่องที่สำคัญไม่ใช่น้อยถ้าหากปล่อยให้เป็นอย่างนั้น

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.
- คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. **ราชบัณฑิตวัฒนธรรมไทย ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.
- ประกอบ มีโคตรทอง. “**บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น**”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- พระวิเชียร สีหาบุตร, **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม**, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, (๒๕๓๗).
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **วัฒนธรรมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๐.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๒**. (หลักสูตตรนักระรมชั้นโท) กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.